

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 14 november 2017

Mål nr

T 5170-16

PARTER

Klagande

Täby kommun, 212000-0118

183 80 Täby

Ombud: Jur.kand. ME

Motpart

Kapacitator Förvaltning AB, 556761-2576

Örtugsvägen 15

196 32 Kungsängen

Ombud: Advokaterna AI och JJ

SAKEN

Skadeståndsansvar

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2016-10-13 i mål T 9512-15

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Täby kommun ska ersätta Kapacitator Förvaltning AB för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 187 500 kr, varav 150 000 kr avser ombudsarvode och 37 500 kr mervärdesskatt, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Täby kommun har yrkat att Högsta domstolen lämnar Kapacitator Förvaltning AB:s talan utan bifall samt förpliktar bolaget att betala kommunens rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten.

Kapacitator Förvaltning AB har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Frågorna i Högsta domstolen

1. Målet i Högsta domstolen gäller en kommuns skadeståndsansvar enligt 3 kap. 3 § skadeståndslagen för felaktiga upplysningar. Det aktualiserar särskilt förutsättningarna för att en myndighet ska hållas ansvarig när den i sin offentliga verksamhet vidarebefordrar upplysningar som den har erhållit från annan.

Bakgrund

2. I juni 2012 övervägde Kapacitator Förvaltning AB att förvärva och exploatera några fastigheter i Täby kommun, däribland XX 2:5, 2:6, 2:7 och 2:11. Med anledning av det tog en företrädare för bolaget en telefonkontakt med bygglovschefen i Täby kommun och ställde vissa frågor. Bygglovschefen, som var införstådd med att bolaget hade planer på att förvärva fastigheterna, uppgav vid telefonsamtalet bl.a. att strandskyddet för fastigheterna var upphävt. Uppgiften grundades på vad som framgick av det kartprogram som kommunen använde och som i denna del baserades på uppgifter från länsstyrelsen. Kort därefter förvärvade bolaget fastigheterna. Det visade sig senare att den uppgift som bygglovschefen lämnade var oriktig, eftersom strandskydd alltså gällde. Sedan kommunen hade motsatt sig att betala skadestånd väckte bolaget talan om fastställelse av att kommunen är skadeståndsskyldig för den skada som den felaktiga upplysningen har orsakat bolaget.

3. Bolaget har gjort gällande att kommunen genom fel eller försummelse vållat skada genom den felaktiga upplysningen och att detta gäller även om felaktigheten har uppkommit hos annan. Därvid har bolaget särskilt framhållit att kommunens rutiner för kontroll av uppgifterna i kartprogrammet var bristfälliga. Enligt bolaget föreligger det särskilda skäl för skadeståndsskyldighet, eftersom upplysningen var konkret och gällde kommunens verksamhetsområde. Bolaget har i den delen också framhållit att upplysningen lämnades av kommunens bygglovschef, att denne kände till att bolagets frågor ställdes med anledning av en övervägd fastighetsaffär, att bolaget förlitade sig på upplysningen och att denna medförde att bolagets ekonomi försämrades avsevärt.

4. Kommunen har invänt att den inte har varit försumlig, eftersom den endast vidareförmedlade en uppgift som härrörde från länsstyrelsen och som kommunen inte hade anledning att ifrågasätta. Kommunen har gjort gällande

att det i vart fall inte finns särskilda skäl för skadeståndsansvar enligt 3 kap. 3 § skadeståndslagen.

5. Tingsrätten biföll bolagets talan och fann således att kommunen är skadeståndsskyldig på grund av den felaktiga upplysningen. Hovrätten har fastställt tingsrättens domslut.

Rättsliga utgångspunkter

6. Skadeståndsansvar för staten och kommunerna i deras offentliga verksamhet regleras i 3 kap. 2 och 3 §§ skadeståndslagen. I 2 § behandlas skadestånd på grund av fel eller försummelse vid myndighetsutövning, medan 3 § innehåller bestämmelser om skadestånd utan samband med myndighetsutövning. Enligt 3 § första stycket ska staten eller en kommun ersätta ren förmögenhetsskada som vållas av att en myndighet genom fel eller försummelse lämnar felaktiga upplysningar eller råd. Ansvar enligt 3 § förutsätter dock att det med hänsyn till omständigheterna finns särskilda skäl. Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl ska, enligt paragrafens andra stycke, särskilt beaktas upplysningarnas eller rådets art, deras samband med myndighetens verksamhetsområde och omständigheterna när de lämnades.

7. Bestämmelserna i 3 kap. 3 § skadeståndslagen motiverades vid sin tillkomst i huvudsak av den enskildes beroendeställning i förhållande till myndigheterna samt myndigheternas särskilda auktoritet. Det betonades att den enskildes ersättningsbehov i vissa fall kan vara stort samt att ett skadeståndsansvar för stat och kommun kan ha en förebyggande effekt, uppmuntra till förbättrade rutiner och höja kvaliteten hos myndigheterna. Samtidigt framhölls det att myndigheterna dagligen lämnar en stor mängd information av olika slag och att inte alla felaktigheter som kan förekomma rimligen kan anses skadeståndsgrundande. Statens och kommunernas skadeståndsansvar

begränsades därför genom rekvisitet ”särskilda skäl”. (Se prop. 1997/98:105 s. 35 och 37.)

Fel eller försummelse

8. Enligt förarbetena är uttrycket fel eller försummelse i 3 kap. 3 § skadeståndslagen avsett att ha samma innebörd som vid tillämpningen av bl.a. 2 § (se a. prop. s. 61). Det innebär bl.a. att det ska göras en s.k. objektiv culpa-bedömning och att en myndighet kan hållas ansvarig även för felaktigheter som inte kan hänföras till en viss tjänsteman (anonyma eller kumulerade fel). I litteraturen har – såvitt gäller skadeståndsansvar vid myndighetsutövning – framhållits att det avgörande blir vad den enskilde har rätt att förvänta sig vid en verksamhet av det aktuella slaget och att det är det felaktiga resultatet av en tjänstemans handlande, inte orsakerna till detta, som blir väsentligt i sammanhanget. (Se Bertil Bengtsson, *Det allmännas ansvar enligt skadeståndslagen*, 2 uppl. 1996, s. 57 ff.)

9. I rättspraxis har det förhållandet att ett fel delvis har varit hänförligt till en annan myndighet inte ansetts hindra skadeståndsansvar för den myndighet som vid sin myndighetsutövning tillfogat en enskild skada (se NJA 1987 s. 954). I litteraturen har vidare framhållits att om en myndighet har anlitat någon sakkunnig person som har gett ett felaktigt besked eller annars har visat försumlighet i sitt uppdrag, så kan myndigheten antas bli ansvarig även för denne (se Bengtsson, a.a. s. 65).

10. Saken ska alltså ses från den enskildes perspektiv. Något strikt ansvar har myndigheten dock inte utan det måste göras en realistisk bedömning av myndighetens möjligheter att handla riktigt.

11. Av allmänna principer följer att det är den som begär skadestånd som har att visa att omständigheterna är sådana att han eller hon har rätt till

skadestånd. Det gäller även vid tillämpningen av 3 kap. 3 § skadeståndslagen (jfr a. prop. s. 38 f.). Det kan emellertid inte krävas av den enskilde att han eller hon utreder de närmare skälen till att en upplysning har blivit fel, eftersom dessa vanligen hänför sig till interna förhållanden inom myndigheten (jfr Bertil Bengtsson, Skadestånd vid myndighetsutövning I, 1976, s. 217 och Bertil Bengtsson och Erland Strömbäck, Skadeståndslagen, 5 uppl. 2014, s. 113).

12. Om det är klarlagt att en myndighetsföreträdare har lämnat en enskild ett bestämt besked i en viss fråga och att beskedet har varit oriktigt, får det därför normalt presumeras att det beror på fel eller försummelse från myndighetens sida. Det blir då myndighetens sak att visa på omständigheter som medför att det inte utgjorde fel eller försummelse att lämna upplysningen, trots att den var felaktig. Om beskedet har grundats på en felaktig uppgift från annan myndighet, kan det medföra att myndigheten behöver visa att felaktigheten inte har orsakats av fel eller försummelse hos den andra myndigheten (jfr p. 9).

13. Det som nu har sagts kan i praktiken innebära en mot staten eller kommunen förhållandevis sträng bedömning. Att ett uppgiftslämnande innefattar fel eller försummelse är emellertid inte tillräckligt för skadeståndsansvar. De omständigheter som talar mot att staten eller kommunen i det enskilda fallet bör vara skadeståndsskyldig får dock hänföras till bedömningen av om det föreligger särskilda skäl för skadeståndsskyldighet.

Särskilda skäl

14. Såsom bestämmelserna i 3 kap. 3 § skadeståndslagen har utformats ger de den enskilde rätt till skadestånd enbart när detta är befogat med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Paragrafens förarbeten ger, vad gäller innebörden i ”särskilda skäl”, uttryck för en återhållsam tillämpning. Bland

annat sägs att skadeståndsskyldighet normalt bör förutsätta att det finns någon konkret omständighet som ger särskild anledning att i det enskilda fallet lita på att informationen är korrekt; i andra fall bör kravet på särskilda skäl sällan kunna anses uppfyllt (se a. prop. s. 37).

15. I förarbetena ges också vissa andra riktlinjer för hur bestämmelsen om ”särskilda skäl” bör tillämpas. Det finns, sägs det, större anledning att det allmänna ska bära ett skadeståndsansvar när myndigheter lämnar konkret och preciserad information eller när uppgifterna har stor genomslagskraft eller är ett uttryck för makt eller auktoritetsutövning (se a. prop. s. 37 f.). Mot bakgrund av det uttalandet kan det alltså finnas skäl att anlägga ett mot det allmänna strängare synsätt i situationer där uppgifterna är så entydiga och konkreta att den enskilde vid en objektiv bedömning har anledning att förlita sig på svaret. Ett mindre strängt synsätt ter sig naturligt om den enskilde vänder sig till det allmänna i frågor som lämnar utrymme för skilda uppfattningar eller där bedömningen bygger på komplicerade sakförhållanden.

16. Hänsyn ska tas till samtliga omständigheter som är relevanta i det enskilda fallet. Den information som kan föranleda skadeståndsskyldighet bör vara sådan som inte kan erhållas varifrån som helst. Andra omständigheter av betydelse är kopplingen till myndighetens verksamhetsområde, vem inom myndigheten som lämnade upplysningen, den bestämdhet med vilken tjänstemannen uttalade sig, upplysningens form (skriftlig eller muntlig), vad tjänstemannen kände till om vikten av att den information som han eller hon lämnade var korrekt samt graden av ”expertstatus” hos myndigheten. Som ett konkret exempel på särskilda skäl för skadeståndsskyldighet anges i förarbetena att den enskilde har förlitat sig på ett auktoritativt besked från en myndighet och till följd av detta utan egen skuld har fått sin ekonomi märkbart försämrad. (Se a. prop. s. 60 ff.)

17. Det förhållandet att det ska göras en samlad bedömning av samtliga relevanta omständigheter ger ett visst utrymme för att beakta även det förhållandet att den skadevällande myndighetens försumlighet i det enskilda fallet framstår som mindre allvarlig. Om den felaktiga upplysningen delvis har berott på olyckliga omständigheter och enbart i mindre utsträckning på försumlighet från myndighetens sida, bör detta alltså kunna vägas in.

Bedömningen i detta fall

18. I målet är ostridigt att kommunens bygglovschef lämnade bolagets företrädare en oriktig upplysning om att strandskyddet avseende de fyra fastigheterna var upphävt.

19. Den upplysning som lämnades avsåg fastigheter belägna inom kommunen och dess karaktär var sådan att bolaget hade rätt att förlita sig på att den inte var oriktig. Det ankommer därmed på kommunen att visa att oriktigheten inte berodde på fel eller försummelse på det allmännas sida.

20. Det oriktiga beskedet till bolaget berodde på att det kartprogram som kommunen använde sig av innehöll oriktiga uppgifter. Kartprogrammet baserades på information från länsstyrelsen, och kommunen har, såvitt framkommit, inte haft någon del i uppkomsten av oriktigheten i och för sig. Kommunen svarar emellertid även för sådan försumlighet hos annan myndighet som har bidragit till skadan (jfr p. 9) och har i detta fall inte ens invänt att länsstyrelsen inte har varit försumlig (jfr p. 12). Det förhållandet att länsstyrelsen är en statlig myndighet saknar betydelse när det gäller förhållandet mellan bolaget och kommunen.

21. Redan av de nu angivna skälen måste kommunen tillskrivas fel eller försummelse. Frågan är då om det finns särskilda skäl att ålägga kommunen skadeståndsansvar.

22. Bedömningen av om det finns särskilda skäl att ålägga kommunen skadeståndsansvar bör göras med utgångspunkt i att den upplysning som bygglovschefen lämnade avsåg en fråga som hade ett nära samband med kommunens verksamhetsområde och dess funktioner på plan- och bygglagens (2010:900) område. Även om upplysningen också hade kunnat erhållas från länsstyrelsen måste det därför ha framstått som naturligt för bolaget att vända sig till kommunen med frågor om strandskydd. Bolaget hade, med hänsyn till bygglovschefens befattning i kommunen, skäl att räkna med att denne var väl insatt i frågorna. Bygglovschefen var å sin sida införstådd med anledningen till frågorna och kunde därför också inse hur viktigt det var för bolaget att få ett korrekt besked. Den upplysning som han lämnade innebar ett entydigt, konkret och reservationslöst besked. Även om detta besked lämnades per telefon hade bolaget därför påtaglig anledning att förlita sig på upplysningen. Att upplysningen var felaktig fick allvarliga ekonomiska konsekvenser för bolaget.

23. Programmet innehöll uppgifter från den myndighet som tidigare ensamt hade ansvaret för strandskyddsfrågor, dvs. länsstyrelsen. Kommunen har anfört att det inte tidigare hade uppkommit någon anledning att misstänka att uppgifterna i programmet inte var korrekta och att det därför saknades anledning att kontrollera dem närmare. Detta är dock med hänsyn till omständigheterna i detta fall inte tillräckligt för att kommunen ska kunna frigöra sig från ansvar för den felaktiga upplysningen.

24. Vid en samlad bedömning av omständigheterna måste det anses föreligga särskilda skäl för att ålägga kommunen skadeståndsskyldighet. Hovrättens domslut ska därför fastställas.

Rättegångskostnader

25. Vid denna utgång har bolaget rätt till ersättning för rättegångskostnader, medan kommunen ska stå sina egna kostnader.

26. Bolaget har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen med 368 438 kr, därav 294 750 kr för ombudsarvode och 73 688 kr för mervärdesskatt. Enligt bolaget avser det yrkade beloppet sammanlagt 90 timmars arbete, fördelat på bolagets båda ombud. Bolaget har också anmärkt att det saknar avdragsrätt för mervärdesskatt och att mervärdesskatt därför utgör en kostnad för bolaget. Kommunen har förklarat sig inte kunna vitsorda det av bolaget yrkade ersättningsbeloppet och har särskilt hänvisat till att det inte har varit nödvändigt med två ombud och att antalet nedlagda timmar är påtagligt högt.

27. Målet har i Högsta domstolen avsett samma frågor som i tingsrätten och hovrätten och har inte varit av mera omfattande slag. Ersättningen till bolaget för rättegångskostnader bör därför bestämmas till skäliga 150 000 kr jämte mervärdesskatt.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Kerstin Calissendorff, Svante O. Johansson, Sten Andersson (referent) och Stefan Johansson
Föredragande justitiesekreterare: Fredrik Blommé